

SPOTKANIA Z KULTURĄ ŻYDOWSKĄ

CHEŁM 25 - 26 LIPCA 2025

Wstęp wolny!!!

Program festiwalu

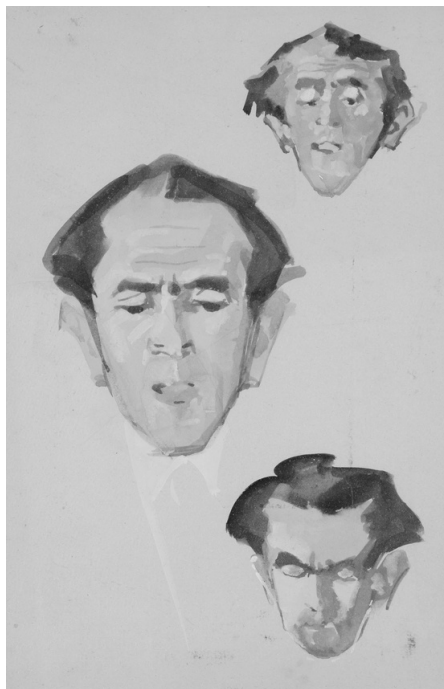
25 lipca (piątek):

- 15:00 – „Papierowe światy”, warsztaty wycinanki żydowskiej, prowadzenie Michał Kowalik, Muzeum Ziemi Chełmskiej, ul. Lubelska 56a
17:00 – Otwarcie wystawy: „Okna pamięci”, ul. Kopernika 1, autor wystawy: Dorota Bida
19:00 – Koncert zespołu *Street Whispers*, Plac dr. Edwarda Łuczowskiego

26 lipca (sobota):

- 11:00 – „Święta i symbole – w kręgu tradycji żydowskiej”, prowadzenie: Katarzyna Jakubowicz (Muzeum Historii Żydów Polskich Polin), Muzeum Ziemi Chełmskiej, ul. Lubelska 57
12:00 – Recital słowno-muzyczny Yuri Vedenyapina Muzeum Ziemi Chełmskiej, ul. Św. Mikołaja 4
13:00 – „Wędrowka przez historię, spacer śladami żydowskiego dziedzictwa w Chełmie”, prowadzenie: Zbigniew Lubaszewski, start: zabytkowy Kiosk, Plac dr. Edwarda Łuczowskiego
14:00 – „Sztuka pisania. Alef-Bet w praktyce”, zajęcia z kaligrafii hebrajskiej, prowadzenie: David Hadad, Lili Doudi, Muzeum Ziemi Chełmskiej, ul. Lubelska 57 (dziejziniec)
19:00 – „Między pismem a płótnem. Spotkanie Bruno Schulza i Zenona Waśniewskiego”, wydarzenie artystyczno-performatywne, wykonanie: Paweł Smagała, Agnieszka Schulz-Brzyska (fortepian), Marcin David Krol (skrzypce), Muzeum Ziemi Chełmskiej, ul. Św. Mikołaja 4

M i ę d z y p i s m e m a p ł ó t n e m

Zenon Waśniewski, Bruno Schulz (portret potrójny), 1935, tempera, tektura, Zbiory MZCh

Bruno Schulz i Zenon Waśniewski to dwaj artyści o niezwykle zbliżonych losach i wrażliwości, których drogi przecięły się zarówno w młodości, jak i w dojrzałym życiu twórczym.

Obaj urodzili się na przełomie XIX i XX wieku: Bruno Schulz w 1892 w Drohobyczu, zaś Waśniewski w Tarnowie rok wcześniej. W latach 1910–1912 studiowali razem na Wydziale Budownictwa Politechniki Lwowskiej. Choć ich drogi zawodowe się rozeszły, po latach Waśniewski odnowił kontakt z Schulzem, zapraszając go do współpracy w redagowanym przez siebie miesięczniku „Kamena”.

Obaj artyści byli związani z prowincjonalnymi miastami: Schulz z Drohobyczem, Waśniewski z Chełmem. Tworzyli na pograniczu sztuk, Schulz jako pisarz i grafik, Waśniewski jako poeta, malarz i tłumacz. Obaj zginęli tragicznie podczas II wojny światowej. Schulz został zastrzelony przez gestapowca w 1942 na ulicy w Drohobyczu, Waśniewski zmarł w obozie koncentracyjnym Bergen-Belsen w 1945.

Historia ich przyjaźni i współpracy to świadectwo głębokiego porozumienia artystycznego i duchowego, które przetrwało mimo upływu lat i tragicznych okoliczności.

Korespondencja między Brunonem Schulzem a Zenonem Waśniewskim to jedno z najcenniejszych źródeł do poznania osobowości i twórczości Schulza. Zachowało się 25 listów pisarza do Waśniewskiego, które stanowią najobszerniejszy zbiór jego korespondencji do jednego adresata. Listy te zostały opublikowane w *Księdze listów* przez Jerzego Ficowskiego i są przechowywane w Bibliotece Narodowej w Warszawie.

Korespondencja ta ukazuje Schulza jako osobę wrażliwą, zmagającą się z depresją i trudnościami twórczymi. W jednym z listów z 24 kwietnia 1934 pisze: „Z napięciem i rzewnością czytałem Waszą spowiedź. Jeżeli nie odpłacam się Wam równą obfitością wynurzeń to dzieje się to z dziwnego zahamowania, jakiemu podlegam od pewnego czasu, jakiegoś braku radości, depresji, dla której nie znajduję dostatecznej przyczyny. Muszę być chyba chory nerwowo”. Schulz dzielił się z Waśniewskim swoimi problemami zdrowotnymi, wątpliwościami twórczymi oraz refleksjami na temat techniki cliché-verre, której używał w swoich grafikach. W listach tych pojawiają się również wzmianki o jego zainteresowaniach historyczno-artystycznych. Waśniewski, jako redaktor miesięcznika „Kamena”, zabiegał o współpracę z Schulzem. Dzięki jego determinacji, w czasopiśmie opublikowano opowiadania Schulza: „Wiosna” i „Druga jesień”. W sierpniu 1935 Waśniewski odwiedził Schulza w Zakopanem i namalował jego portret w trzech ujęciach, który jest jednym z nielicznych zachowanych wizerunków pisarza. Korespondencja między Schulzem a Waśniewskim to nie tylko zapis ich przyjaźni, ale także cenne źródło wiedzy o życiu i twórczości Schulza.

Okna Pamięci to projekt stworzony z potrzeby pamiętania i pragnienia opowiedzenia na nowo historii społeczności żydowskiej Chełma — historii, która została brutalnie przerwana, ale nigdy nie powinna zostać zapomniana.

Głównym celem wystawy jest upamiętnienie dawnych mieszkańców miasta poprzez sztukę fotografii. Medium ciche, ale pełne emocji, dające możliwość spotkania twarzą w twarz z tymi, którzy kiedyś stanowili część tętniącego życiem Chełma. Portrety prezentowane na wystawie to uczestnicy codziennego życia miasta, rzemieślnicy, sklepikarze, urzędnicy, rodziny, sąsiedzi, ale też osoby anonimowe, o których wiemy niewiele. Osoby, które tworzyły społeczną tkankę Chełma. Wystawa została umieszczona w oknach budynku przy ulicy Kopernika 1, znajdującego się na trasie dziedzictwa kulturowego Chełma, w pobliżu Rynku, Małej synagogi i cerkwi prawosławnej pw. św. Jana Teologa. W ten sposób staje się naturalną częścią miasta oraz zaproszeniem do refleksji nad jego wielokulturową przeszłością, nad tym, jak różnorodność była kiedyś siłą wspólnoty, wielkim fundamentem miasta.

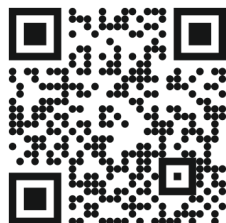

Fot. Malka Lorber Rolnik z domu Milchajch, ok. 1935 r., Chełm, Zbiory Bilmy Lorber

Z najdrobniejszych fragmentów wspomnień rodzinnych, fotografii i rozproszonych dokumentów staraliśmy się odtworzyć losy każdego z naszych „bohaterów”, przywrócić im imię, twarz i tożsamość. Każde zdjęcie to świadectwo istnienia — zatrzymany moment życia, który domaga się uwagi i zasługuje na pamięć. Otwieramy przestrzeń do poznawania historii dla przechodniów i turystów, dla wszystkich, którzy chcą zgłębiać lokalne dziedzictwo w sposób zaangażowany.

„Okna Pamięci” to również hołd złożony potomkom Chełmian żyjącym dziś w Izraelu, Brazylii i Stanach Zjednoczonych, którzy podzielili się z nami swoimi prywatnymi zbiorami fotograficznymi oraz wspomnieniami.

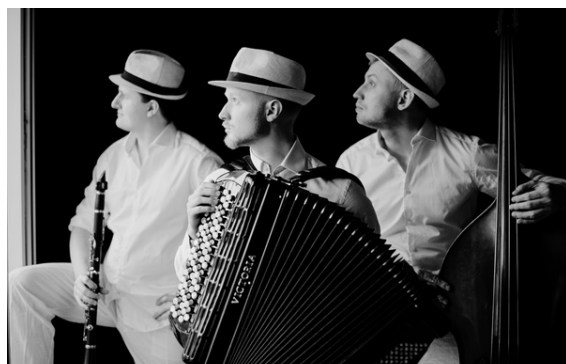
Zdjęcia pochodzą głównie z okresu międzywojennego (1918–1939). Skanując kod QR mogą uzyskać Państwo dostęp do informacji o przedstawionych osobach oraz ich losach.

Wystawa czynna do 31 grudnia 2025 r.

Street Whispers

Street Whispers w 2013 roku założyli przyjaciele, którzy postanowili połączyć swoje artystyczne umiejętności, aby tworzyć muzykę o szerokim spektrum stylistycznym.

Radzą sobie świetnie z muzyką klasyczną, folklem, tangami, jazzem, muzyką klezmerską, bałkańską czy latynoamerykańską, jednak przede wszystkim potrafią przeplatać ze sobą style, tworząc własną, niepowtarzalną kolorystykę brzmieniową. Artyści traktują muzykę jako byt kompletny, gdzie wirtuozeria współgra z pięknem melodii i nastrojowością. Zespół głównie koncertował w Austrii i Niemczech, od 2018 roku coraz częściej pojawia się na scenach w Polsce.

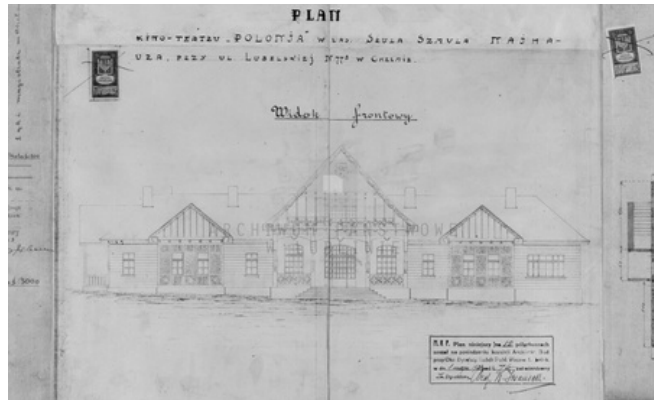
Członkowie zespołu to absolwenci renomowanych szkół i uniwersytetów muzycznych, mający w swym dorobku udział w licznych festiwalach i występy na wielu scenach w Europie, a także poza nią. Ciekawostką jest fakt, że zespół zawiązał się, aby grać na ulicach Salzburga podczas słynnego Festiwalu Mozartowskiego. Obecnie działalność grupy Street Whispers znacznie wykracza poza street art.

Street Whispers w składzie:

Franciszek Kmita (*klarnet*) | Jakub Gawlik (*akordeon*) | Michał Zuń (*kontrabas*)

Fot. Chana Cyrla Sobel z domu Najhaus, lata 30. XX wieku
Zbiory Renaty Reisfeld

Plan Kino-teatru Polonia, Archiwum Państwowe w Lublinie

#SpotkaniaZKulturąŻydowską #Różnorodność #Tolerancja #Wiedza #WspólneWartości #Chełm

Agnieszka Schulz-Brzyska
Pianistka, pedagog, adiunkt w Instytucie Nauk o Sztuce KUL. Kształciła się m.in. u Kazimierza Gierżoda, Mai Nosowskiej, Ryszarda Baksta oraz Tatiany Szabanowej. Miała również okazję doskonalić swoją interpretację utworów Witolda Lutosławskiego pod okiem samego Mistrza. W roku 2010 Akademia Muzyczna w Krakowie nadała jej tytuł doktora habilitowanego sztuk muzycznych. Wiele lat współpracowała z najważniejszymi instytucjami kulturalnymi Miasta Lublin, w tym z Filharmonią Lubelską im. H. Wieniawskiego grając solo, kameralnie, jako muzyk orkiestry. Występowała w Europie, Azji oraz obu Amerykach, promując zwłaszcza polską muzykę zapomnianą. Autorka publikacji, jurorka konkursów, organizatorka wydarzeń kulturalnych. Jest laureatką licznych konkursów o randze krajowej i międzynarodowej. Odznaczona m.in. Złotym Krzyżem Zasługi oraz Odznaką „Zasłużony dla Kultury Polskiej”.

Żydowskie

Święta i symbole – w kręgu tradycji żydowskiej
Warsztaty poświęcone żydowskim świętom oraz towarzyszącym im symbolom – barwnym, pełnym znaczeń i głębokiej historii. Podczas spotkania przyjrzymy się cyklowi roku żydowskiego, odkrywając sens i rytm takich świąt jak Szabat, Rosz Haszana, Chanuka czy Pesach. Poprzez opowieści, wspólne działania i elementy plastyczne poznamy symbole związane z tymi świętami: od świec, szofaru, przez mezuzy, świeczniki chanukowe, aż po tality. Dowiemy się, co oznaczają, skąd pochodzą, jak splatają się z historią, wiarą oraz codziennym życiem. Uczestnicy będą mieli także wyjątkową okazję zapoznać się ze współczesnymi judaikami – przedmiotami rytualnymi używanymi w tradycji żydowskiej, które wprowadzą ich w atmosferę i duchowości żydowskiego świata.

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

Sztuka pisania. Alef – Bet w praktyce
Hebrajskie litery to nie tylko znaki – to żywe symbole, w których kształcie, brzmieniu oraz liczbowej wartości ukryta jest duchowa głębia i tysiące lat tradycji. Podczas warsztatów Alef-Bet zaprosimy uczestników do fascynującego spotkania z alfabetem hebrajskim, odkrywając jego warstwę językową oraz symboliczną. W trakcie zajęć omówimy 22 litery Alef-Bet oraz ich fonetykę, a także przybliżymy znaczenie i symbolikę wybranych znaków. Warsztaty obejmują elementy kaligrafii oraz krótkie wprowadzenie kulturowe, dzięki czemu uczestnicy poznają nie tylko sposób pisania, ale także duchowy wymiar alfabetu.

Marcin David Krol

Muzyk, skrzypek, absolwent Akademii Muzycznej w Krakowie oraz w Kolonii/Niemcy w klasie prof. Michaela Vaimana. Swoje umiejętności szkolił na kursach mistrzowskich i konsultacjach prowadzonych m.in. przez Wandę Wiłkomirską, Wiesława Kwaśnego, Daniela Stabrawę, Vladimira Spivakova czy Krzysztofa Węgrzyną. Jest liczny laureatem konkursów międzynarodowych, współpracował z orkiestrami w Aachen/Niemcy, Maastricht/Holandia, w Krakowie oraz pełnił funkcję koncertmistrza „Wildwood Opera Festival Orchestra” w Little Rock/USA. Od 2010 jest członkiem Radomskiej Orkiestry Kameralnej, zaś od 2018 wraz z koncertmistrzem tej orkiestry - Lucjanem Szalińskim Bałwasem tworzy duet skrzypcowy ROKduo. Zespół wystąpił na wielu festiwalach w Polsce, oraz w USA, Kazachstanie, Kirgistanie oraz Australii.

Pleclach

Pleclach to popularne na Lubelszczyźnie cebularze, ich początki sięgają XVIII wieku.

Składniki:

- 3 szklanki mąki
- 1 szklanka ciepłej wody
- 1 jajko
- 2-3 duże cebule pokrojone (w piórka lub talarki)
- 2 łyżeczki soli
- ½ szklanki oleju
- 25 g drożdży
- mak/kminek do dekoracji

Przygotowanie:

W dużej misce zagnieść ciasto z wodą, mąką, drożdżami, cukrem i olejem, przykryć bawełnianą ściereczką i odstawić na ok. 1 godzinę do wyrośnięcia. Po godzinie rozwałkować ciasto na około 0,3 cm i wyciąć szklanką kółeczka. Następnie rozłożyć na pokrytej blaszce olejem i ponownie przykryć na 30 minut. Wyrośnięte placuszki posypać pokrojoną w talarki cebulą, solą, makiem lub kminkiem. Piec w rozgrzanym piekarniku około 25 minut w 180 stopniach.

wycinanki

Paweł Smagała

(ur. 1981 w Chełmie) – aktor Teatru Studio w Warszawie. Absolwent Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej w Krakowie i Institut del Teatre w Barcelonie. Regularnie współpracuje z Krzysztofem Garbaczewskim (m.in. „Balladyna”, „Kronos”, „Życie seksualne dzikich”), a także z innymi reżyserami, jak Michał Borczuch, Radosław Rychcik, Ewelina Marciniak. Występował w wielu teatrach w Polsce i za granicą. Laureat nagrody za najlepszą rolę męską na festiwalu Kłasyka Polska (2013). Grał w filmach m.in. „Jutro idziemy do kina”. Obecnie pracuje przy „Księgach Jakubowych” Olgi Tokarczuk w krakowskiej Cricotece.

Josza Cwik (Dr Yuri Vedenyapin)
Piosenkarz, aktor i opowiadacz historii, specjalizujący się w języku i kulturze jidysz. Występował na scenach oraz wykładał język i literaturę jidysz na wielu uczelniach w USA, Kanadzie, Anglii i Izraelu, m.in. na Uniwersytecie Harvarda, McGilla i w Telawiwie. Studiował polonistykę w Nowym Jorku i Krakowie. W swojej twórczości łączy tradycje żydowskie i polskie, odkrywając ich wspólne brzmienia i opowieści. Od 2023 roku mieszka w Polsce, gdzie współpracuje z Teatrem Żydowskim w Warszawie i jest redaktorem działu jidysz i felietonistą „Słowa Żydowskiego”.

Kieliszek kiduszowy, srebro, Rosja carska, ok. 1892–1908 r. Zbiory MZCh

Wyjątkowy spacer po Chełmie prowadzony przez Zbigniewa Lubaszewskiego, prezesa Zarządu Oddziału PTTK im. Kazimierza Janczykowskiego w Chełmie oraz pracownika Działu Historii Chełmskiego Muzeum. Uczestnicy odkryją ślady żydowskiego dziedzictwa miasta – jego dawnej synagogi, ulic i miejsc pamięci. **Zbigniew Lubaszewski** to ceniony regionalista, autor licznych publikacji poświęconych historii Chełma i ziemi chełmskiej. Jego praca „Żydowski Chełm: historia i ślady pamięci” przygotowana w 2021 roku przez wydawnictwo TAWA, stała się niezwykle cennym przewodnikiem po lokalnych śladach żydowskiej obecności. W 2019 roku Zbigniew Lubaszewski został uhonorowany odznaczeniem „Chroń i pamięć” (przynajmniej przez Muzeum Galicja z inicjatywy amerykańskiego prawnika Michaela H. Traisona) za wieloletnie działania na rzecz zachowania pamięci o przedwojennej żydowskiej społeczności Chełma i okolic.

Wędrówka przez historię. Śladami żydowskiego dziedzictwa w Chełmie. Spacer historyczny ze Zbigniewem Lubaszewskim